DE OTTER EN DE KRAB.

(*Eene Soendaneesche dongeng.*)

DOOR

DR. W. H. ENGELMANN.



Dongeng is bij de Soendanezen de algemeene naam voor alle mogelijke verhalen, vertelsels, dierfabelen enz. Onder 't volk zijn eene menigte zulke *dongeng's* in omloop, doch alleen bij mondelinge overlevering, terwijl slechts zeer weinige opgeschreven zijn. Enkele zijn berijmd in tĕmbang. Daar 't echter voor beoefenaren der taal van belang is *proza*-stukken te hebben, die zooveel mogelijk de volkstaal teruggeven, heb ik allengs verscheidene dongeng's laten opschrijven. In meer dan één opzicht zijn dergelijke stukken zeer gebrekkig. Vooreerst doet de inlander bij 't schrijven van proza volstrekt geen moeite voor een goeden stijl, en ten tweede sluipen er deels uit zorgeloosheid, deels uit pedanterie, al licht eenige onnoodige vreemde (Jav. Maleische en zelfs Hollandsche) woorden in. Van eén en ander zal men ook in de hier uitgegeven dongeng blijken vinden. 't Was echter mijn plan eene proeve te geven, hoe de inlander *schrijft* en niet hoe hij wel zou *kunnen* of *moeten* schrijven: daarom heb ik mij, behalve blijkbare schrijffouten, geen veranderingen of verbeteringen veroorloofd. Zoo heb ik ook de spelling onveranderd gelaten met al hare onregelmatigheden (b. v. in 't al of niet verdubbelen van medeklinkers, 't al of niet inschuiven van *w* en *j* tusschen sommige klinkers enz.) ik heb dit met opzet gedaan, ten einde anderen in de gelegenheid te stellen later mijn systeem van spelling en transscriptie te controleeren,

AANTEEKENINGEN.

Kadoeng sangsang. Oorsprong en beteekenis van dezen bijnaam van de otter zijn mij geheel en al onbekend. De meeste bijnamen van andere dieren b. v. de aap *Mandah* zijn mij eveneens tot noch toe onverklaarbaar. *Boedoeg*, dat ik als naam van de pad door *Dikbuik* vertaald heb, is eigenlijk de naam eener huidziekte en doelt dus op de gezwollene, oneffene, puistige huid van dit dier. De moderne naam van de otter *sero* is etymologisch verwant met 't Bataksche *silo silo* (cf. Soend. *era*, Bat. *ila*). In 't Jav. heet hij *lingsang*.

Alam. Hoogst moeilijk is 't ons woord *tijd* in zijne verschillende beteekenissen in 't Soend. uit te drukken. Op raad van den panghoeloe van Garoet heb ik op deze plaats het Europeesche *tempo* vervangen door 't Arabische *alam*, dat ook in 't Jav. naast *djaman* gebruikt wordt om een lang tijd*perk* aan te duiden. *Tempo* is evenwel niet meer geheel te verdringen, daar men er reeds een werkwoord van gemaakt heeft *nempo(w)an* in den zin van „iemand tijd d. i. uitstel geven.” — *Tijd* in den zin van „geschikt tijdstip” kan men door *meudjeuhna* vertalen b. v. *meudjeuhna toewang* „'t is tijd om te eten.” *Tijdens* heet *basa*, dat etymologisch verwant is met 't Jav. *masa* (*mangsa*). — *Tijd* in *time is money* is in 't Soend. te eenenmale *onvertaalbaar*, daar de inlander van de waarde des tijds geen begrip heeft en 't ook vooreerst niet krijgen zal, zoolang er nog dagelijks met de grootste willekeur over zijn tijd beschikt wordt. In een zijner boekjes heeft de panghoeloe van Garoet getracht 't idee van „tijd verknoeien” te vertolken door *mitjeun waktoe*, doch dit wordt niet algemeen verstaan; en een inlander, wien ik vroeg wat 't beteekende ten einde hem op de proef te stellen, antwoordde mij: „'t uur om te bidden laten voorbijgaan”, want in dezen bepaalden zin hebben de Soendanezen 't Arabische *waktoe* (uur) overgenomen.

Baranghakan. 't praefix *barang* voor werkwoorden, die alsdan de neusletter verliezen, dient om de door 't werken uitgedrukte handeling geheel algemeen voor te stellen b. v. *geus tiloe tahoen lamina hĕnteu pisan barangbere ka kaoela* „drie jaren lang hebben zij mij volstrekt niets gegeven”; *geus meunang tiloe pöe* (ꦥꦴꦲꦼ) *tiloe peuting hĕnteu barangdahar* „hij had in drie dagen en drie nachten volstrekt *niets* gegeten;” *tamba teu*

barangtjandak „als middel tegen 't in 't geheel niets meênemen" d. i. „om u toch iets meê te geven, om u niet met ledige handen te laten heengaan:" *Baranghakan* kan ook beteekenen „zich bezighouden met 't eten, 't zij om 't klaar te maken, 't zij, zoo als hier op deze plaats, om 't te zoeken." Zoo zegt men van *sijar* (zoeken) *balang sijar* „zich bezig houden met den kost te zoeken."

Sakadang, dat men volgens 't Jav. met *broeder* zou kunnen vertalen, komt in 't Soend. alleen voor bij de namen van dieren, die in de *dongeng* optreden.

Hos bae paeh. *Hos* behoort tot eene klasse van woorden, waardoor zich 't Soend. bijzonder van de verwante talen onderscheidt, en die ik, bij gebrek aan beter naam, in navolging van sommige inlanders, voorloopig maar *oempak basa* zal noemen. Men kan ze eenigzins vergelijken met onze klanknabootsende interjecties in zinnen als: „plof viel hij op den grond," in zooverre zij even als deze dienen om de handeling sterker te kleuren en daardoor levendiger voor te stellen, met dit onderscheid echter dat zij in 't Soend. gebruikt worden van allerlei handelingen, waarbij van klanknabootsing geen spraak kan zijn: b. v. *gek dijoek* „hij ging zitten;" *kop njatoe* „hij at" *bral angkat* „hij vertrok;" *tret* (ook *kotret*) *noeliskeun* „hij schreef 't op" enz. Zoo vindt men in 't vervolg dezer vertelling vijf werkwoorden achter elkander elk met eene *oempak basa* (p.....) *djol dongko*, *gek sila*, *tjedok njĕmbah*, *roj mando bĕloek toengkoel*. — In 't dagelijksch leven worden ze ook wel allen op zich zelf als werkwoorden gebruikt b. v. *geus bral* „hij is vertrokken"; *teu dek rĕp* „ik kan niet in slaap komen," vooral ook als Imperativen, b. v. *kop* „eet," *doeg* „ga liggen" enz. — Sommige werkwoorden schijnen van zulke woordjes gevormd te zijn b. v. *ngareret* „naar iemand zien" en *roeroetreret* van *ret*, dat gebruikt wordt als *oempak basa* bij de verba, die *zien* beteekenen.

Kidang is Javaansch en brabbelmaleisch. De Soend. naam is *mĕntjĕk*. Zoo komt later *nagara* voor in plaats van t Soend. *dajeuh*. Van Maleische woorden gebruikt de schrijver o. a. herhaalde malen *tatkala*, *mănjaoet* enz.

Birigidig of *ngabirigidig* beteekent *beven*, niet alleen van angst, maar ook van kwaadheid of verontwaardiging.

Tampa rarapan „onaangediend" is geheel uit 't Jav. overgenomen (*tanpa larapan*).

Kasima „van schrik bevangen„ stamt af van 't Jav. *sima* „tijger„ en beteekent dus eigenlijk de schrik, die men gevoelt als men besprongen wordt door een tijger.

Dija als voornaamwoord van den tweeden persoon heb ik hier voor 't eerst aangetroffen; Rigg geeft 't echter ook op en daarom vond ik geen vrijheid 't in 't meer gewone *sija* te veranderen.

Da is de echt Soendaneesche redegevende partikel, die in geschriften meer en meer verdrongen wordt door 't Arab. Jav. *sabab* of *sawab*.

Oerang lawoengkeun landrat. De zoogenaamde propositief van Roorda, en wel in 't meervoud, is 't eenige geval waarin in 't Soend. 't zoogenaamde subjectieve passief voorkomt, b. v. *oerang paehan* „laten wij hem dooden; „ *oerang podaran* „ laten wij hem kapot (*modar*) maken. 't Schijnt evenwel niet noodig te zijn dezen vorm te gebruiken, daar men ook *oerang maehan* vindt.

Dina powejan landrat, 't aanhechtsel *an* achter *powe* is mij hier onverklaarbaar. Van *powe*, dikwijls plat uitgesproken *poj*, krijgt men *pojan* „zonneschijn hebbende„ en van daar *mojan* „zich in den zonneschijn koesteren.„ — Misschien schuilt hier een schrijffout.

Tadjir ganti koe oewang kisas. De assessor, die dit advies uitbrengt, is blijkbaar de *panghoeloe*, die als representant van 't Mohammedaansch recht in den landraad zitting heeft, en wiens advies geregeld gevraagd en, altans in strafzaken, nooit opgevolgd wordt.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

5 [illegible]

[illegible] 5. [illegible]

[illegible]

1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] 4. [illegible] 5. [illegible]

[illegible] 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] 4. [illegible] 5. [illegible] 6. [illegible] 7. [illegible] 1. [illegible]

[illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] 4. [illegible] 5. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

1. ꦪꦸꦏꦸꦮꦏ꧀ꦏꦏ꧀ꦏꦱꦲꦤꦮꦲꦶꦁꦮꦶꦁꦤꦺꦴ ꦲꦶꦁꦱꦤ꧀ꦤꦺꦴ ꦪꦸꦪꦸ ꦮꦶꦤꦤ꧀ꦩꦸ꧈

ꦲꦤꦺꦧꦶ 2. ꦪꦸꦏꦸꦮꦏ꧀ꦏꦏ꧀ꦏꦱꦲꦤꦮꦲꦶꦁꦮꦶꦁꦤꦺꦴ ꦲꦶꦁꦱꦤ꧀ꦤꦺꦴ ꦪꦸꦪꦸ ꦮꦶ
ꦤꦤ꧀ꦩꦸ꧈

ꦲꦤꦺꦧꦶ 3. ꦪꦸꦏꦸꦮꦏ꧀ꦏꦏ꧀ꦏꦱꦲꦤꦮꦲꦶꦁꦮꦶꦁꦤꦺꦴ ꦲꦶꦁꦱꦤ꧀ꦤꦺꦴ ꦠꦫꦺꦴꦤ
ꦩꦶꦏꦸꦗꦸꦮꦲꦶꦁꦱꦤ꧀ꦤꦺꦴ꧈

ꦲꦤꦺꦧꦶ 4—10. ꦪꦸꦏꦸꦮꦏ꧀ꦏꦏ꧀ꦏꦱꦲꦤꦮꦲꦶꦁꦮꦶꦁꦤꦺꦴꦲꦶꦁꦱꦤ꧀ꦤꦺꦴ꧈
ꦮꦶꦁꦱꦶꦥ꧀ꦮꦺꦏꦸꦤꦺꦴꦏꦸꦱꦶꦤꦺꦏꦸꦗꦸꦭꦭꦱꦥꦸꦱꦶꦤꦺꦏꦸꦮꦗꦸ꧈ ꦪꦸꦏꦸ
ꦱꦏ꧀ꦏꦏ꧀ꦏꦏꦸꦮꦶꦭꦮꦶꦠꦗꦸꦭꦮꦶ꧈ ꦗꦸꦭꦶꦱꦗꦗꦶꦥ꧀ꦭꦲꦏꦸꦤ꧀ ꦲꦸ
ꦮꦶꦏ꧀ꦏꦱꦲꦤꦮꦲꦶꦁꦮꦶꦁꦭꦗꦼꦏ꧀ꦏꦲꦤꦏꦸꦮꦲꦸꦮꦶꦭꦤꦗꦗꦲꦤꦮ
ꦧꦱꦤꦢꦱꦭꦥꦱ꧀ꦗ꧉ ꦠꦩꦠꦤꦶꦠ꧉

TRANSSCRIPTIE.

Ijeu tjarita kadoeng sangsang baheula alam sagala sato hewan bisa keneh ngoetjap: ari kadoeng sangsang teja ajeuna ngaranna sero.

Katjarita eta sero teh boga anak hidji kakara oemoer tiloe peuting, ari koe indoengna di toenda di sisi tjai. Ari indoengna, njaba baranghakan. Sabot euweuh indoengna eta anakna kapanggih koe sakadang keujeup: di tjapit beuteungna datang ka raheut, sărta di seuseup gĕtihna hos bae paeh eta anak sero teh, poen keujeup teh njoempoet kana lijang. Hĕnteu lila datang indoengna, ari di tendjo anakna geus paeh; ari di ilikan beuteungna raheut. Hoelĕng indoengna mikiran, ten kaharti noe matak raheut. Geus kitoe loewak líjeuk ngadĕpong kana lijang — beh sakadang keujeup dina lijang: „Eh! bĕt aja sakadang keujeup eta dina lijang! Tjing kadijeu, sakadang keujeup! kaoela arek nanja ka sampejan." Geus kitoe njampeurkeun sakadang keujeup kasakadang sero. Tjarek sakadang keujeup: „Eh bĕt sakadang sero, tjalik kadijeu mas! Keur naon tjalik di dinja?" Ari tjek poen sero: „Bo Mas! koela teh katitiwasan; kaoela noen, da anak ijeu di deukeut boemi sampejan, kaoela njaba balangsijar; ari datang, anak kaoela bĕt paeh, „sărta ra- „heut beuteungna, soegan koe sampejan katingali noe nganiaja „ka anak kaoela, poma oelah dipindingan, kaoela hajang njaho. „Tjarek sakadang keujeup: adeuh! bĕt sampoera! kaoela „hĕnteu njaho jen aja anak sampejan di dinja, ngan aja noe „ngaliwat mah, tadi koe kaoela katendjo sakadang kidang sărta „loempat tarik atjir-atjiran, tatapi ari maehan atawa kitoe kijeu „mah hĕnteu kadeuleu, ngan eta bae tadi sakadang kidang „ngaliwat sărta loempat atjir-atjiran. Ari anak sakadang sero „paeh sarta raheut beuteungna, sĕmoena mah katintjak koe sa- „kadang kidang da eta tapak tjeker raheut teh dina beuteungna."

Tjek sero: „Eh sakadang keujeup, ajeuna kaoela hajang „nĕmpoehkeun kasakadang kidang, koemaha pĕtana? Kaoela hajang meunang ganti." Atoeh, tjarek sakadang keujeup, „gam- „pang katjida eta mah: dawa bae ka nagara, oendjoekan ka „sang ratoe boehaja di Moehara; kaoela saksina, soepaja meu-

„nang boeroehan bae kaoela tangtoe daek: naon nja sanggoep? — „Kaoela sanggoep mere saboek tjinde woeloeng: hajoe oerang „leumpang ka nagara.„ Geus kitoe toeloej pada indit leumpang ka nagara. Hĕnteu katjarita di djalanna, katjarita geus dongkap ka paseban bae ngadeuheus ka sang ratoe, doewaän sarila barina toengkoel. Dipariksa koe sakadang koeja, djaksa nagara: eta ngomongna sĕntor sĕrta sila toempang bari noelak tjangkeng — birigidig ah eta noe doewaän — „Maneh teh oerang „mana? Kitoe deui saha nja ngaran? „ Toro djog tampa rarapan datang ka kami, dek naräon nja pikarĕpeun maneh? — Ah ah eta noe doewa ngadegdeg, hĕnteu bisa ngawangsoel kasima di pariksa koe raden djaksa; ĕnggeus lila kakara bisa ngawangsoel. Ari pokna: „Noen soemoehoen pariksa goesti, ari ngaran „djisim koering sakadang sero, ari ijeu noe hidji sakadang keujeup, ari nja lĕmboer ti paroeng halang — kaoela noen. Ari sapoerwa ngadeuheus ka pajoeneun goesti noen djisim koering soemĕdja pioendjoek: awitna djisim koering gadoeh anak sahidji kakara oemoer tiloe peuting, ari koe djisim koering di toenda di sisi tjai, ari koering leumpang nejangan hakaneun. Hĕnteu lila koering balik nejang anak noe ditoenda teja. Ari datang, bĕt ĕnggeus paeh anak koering teh: diilikan aja tjatjadna raheut dina beuteungna. Geus kitoe djisim koering bingoeng teu kaharti, tadi r hĕnteu raheut taja kitoe kijeu-ajeuna tjatjad sarta paeh. Koering teh loewak lijeuk soegan aja tanja-tanja-eun; ari ngadĕpong kana lijang, beh sakadang keujeup dina djĕro lijang; di tjĕloekan koe koering bidjil sakadang keujeup tina lijang, pek koering nanja ka sakadang keujeup soegan manggihan atawa nendjo anoe nganiaja ka anak koering rehing deukeut ka boemina. Sakadang keujeup ngawangsoel: Adeuh sampoera, kaoela mah hĕnteu njaho jen aja anak sampejan dinja, soemawona noe nganiaja kaoela hĕnteu manggihan, tatapi kaoela manggih noe ngaliwat mah tadi — sakadang kidang sarta loempat tarik ngaliwat ka lĕbah dinja: ari anak sakadang sero paeh sarta raheut beuteungna, sĕmoe r na pangpaehna teh, tjek sakadang keujeup, di tintjak koe sakadang kidang sakadang keujeup saksina. Tah sakitoe noe matak djisim koering ngadeuheus ka Goesti soemĕdja njoehoenkeun hoekoeman, rehing kitoe pĕtana kaoela noen.

Geus kitoe tret di toeliskĕun tjaritaänana sakadang sero koe sakadang koeja djaksa. Toeloej di oendjoekkeun ka sang ratoe boehaja: di aos koe sang ratoe, geus kahartos. Ladjĕng nimbalan ka djaksa, jen koedoe ngahatoeranan tjalik sang ratoe

maoeng. Pek raden djaksa ka paseban miwarang sahidji mantri noe bisa leumpang kadarat, djĕnĕngan sakadang bangkong boedoeg, mawa soerat ngatoeranan tjalik sang ratoe. Bangkong boedoeg geus toeloej. Teu katjarita di djalanna, katjarita geus tĕpi ka sang ratoe. Toeloej soerat disanggakeun, ditampi koe sang ratoe sarta toeloej di aos, geus kahartos jen di hatoeranan tjalik koe sang ratoe boehaja.

Geus kitoe sang ratoe maoeng njaoer djaksa monjet mandah, pandakawannana sakadang peutjang patjalang; njaoer deui toemĕnggoeng loetoeng, rangga owa, mantri soerili, dĕmang heulang: di tjandak nĕpoengan sang ratoe boehaja ka Moehara. Teu katjarita di djalanna, katjarita geus tĕpi bae ka Moehara. Ladjĕng koempoelan di pantjaniti batoe datar tjadas ngampar, mihatoer prĕkawis pangdawana sakadang séro; soerat diwatja koe sakadang koeja djaksa Moehara di pajoenĕn djaksa monjet mandah ti darat. Koe sang monjet mandah geus kaharti „Ijeu prĕkara bangĕt katjida, sakadang kidang kadawa maehan anak sakadang sero.” Geus kitoe raden monjet mandah reret kapandakawan sakadang peutjang: „Eh peutjang! denge koe tjeuli dija „masing kadenge, ajeuna maneh koedoe leumpang njaoer sakadang „kidang sarta koedoe kairingkeun, lamoen baha talijan; iring„keun masing kĕntjĕng, oelah lila, beurang peuting oelah „kandĕg, karana sakadang kidang kasangkoet prakara — koe sa„kadang sero kadawa maehan anakna sakadang sero. Tah! kitoe „noe matak koedoe ka-iringkeun koe maneh sakadang kidang.” Sakadang peutjang kantjad kintjid tjoelang tjileung sĕsĕgor bari molotot. Teu katjarita di djalanna, katjarita geus tĕpi bae ka sakadang kidang. Sa djongdjongan teu bisa ngomong olohok bari molotot. Geus lila sakadang kidang ho-okeun: „Aja djalma „datang molotot taja omongna.” Geus kitoe sakadang peutjang ngomong bari sĕntor: „Eh sakadang kidang silaing teh di „saoer koe djoeragan djaksa monjet mandah srawoeh koe sang „ratoe tapi lain ka nagara oerang, ka nagara Moehara — di sang„koet prakara koe ratoe boehaja. Ari noe djadi prakara nja „silaing pisan didawa koe sakadang sero — saksina sakadang „keujeup, jen sakadang kidang teh maehan anak sakadang sero: „pangpaehna ditintjak koe sakadang kidang. Sakitoe silaing noe „matak disaoer kĕntjĕng kabinabina, lamoen baha silaing bakal „ditalijan, sabab tangtoe silaing digantoeng di Moehara.” Geus kitoe sakadang kidang rĕg ngahoelĕng krana teu pisan roemasa boga dosa, tatapi sĕmoena hese nampikna, eta prakara make

saksi kitoe. Geus kitoe sang kidang nanja ka patjalang sang peutjang koemaha pĕtana soepaja salamĕt sarereja: tjing, mas! koemaha rasijahna? Tjarek poen patjalang. 〃Ih! eta mah gam-〃pang katjida: bab maehan hĕnteu pisan r, ari loempat mah 〃tarima, sărta djalan kadinja; ari noe matak loempat tarik 〃sabab aja kasijeun ngadenge sakadang mĕrak soesoerakan — kitoe 〃bae, hajoe geura indit.〃 Geus kaharti koe sakadang kidang, toeloej indit di-iringkeun koe mas patjalang. Teu katjarita di djalanna, katjarita geus datang bae ka Moehara. Toeloej bae ngadeuheus ka pantjaniti batoe datar djol dongko, gek sila, tjedok njĕmbah, roj mando, hĕloek toengkoel sĕmoe noe adjrih katjida. Geus kitoe reret Raden Djaksa monjet mandah ka sang kidang. Eh sang kidang! di priksa koe sang ratoe koedoe oendjoekan noe troes trang, oelah moengkir oelah linjok oelah bohong, masing trang sa ĕnjana pisan, jen ajeuna maneh di dawa koe sakadang sero, sakadang keujeup saksina — sakadang sero anakna di paehan koe maneh ditintjak beuteungna datang ka paeh, tatkala maneh loempat tarik atjir-atjiran. Tjik, koemaha eta maneh trima — mangke maneh tangtoe ditĕpoengkeun. Noen, soemoehoen: ari maehan koering teu trima, ari loempat tarik mah trima; ari noe matak loempat tarik sabab aja kasijeun ngadenge sakadang mĕrak soesoerakan. Geus kitoe raden djaksa nimbalan deui njaoer sakadang mĕrak: 〃Ajeuna patjalang maneh indit deui, sakadang mĕrak disaoer kasangkoet prakara maehan anak sakadang sero geuwat masing kĕntjĕng beurang peuting oelah kandĕg; baha talijan.〃 Geus kitoe patjalang toeloej njaoer sakadang mĕrak. 〃Eh! sakadang mĕrak! Silaing disaoer koe djoeragan djaksa monjet mandah timbalan ratoe koedoe kairing-keun bae, aja prakara bangĕt katjida, kasangkoet prakara maehan anakna sakadang sero — saksina sakadang keujeup — pangpaehna katintjak koe sakadang kidang tătkala loempat tarik, ari sakadang kidang pangloempatna tarik koe sawab ngadenge sakadang mĕrak soesoerakan.〃 Tjek sakadang mĕrak: 〃Bo atoeh koemaha pĕtana, mas patjalang! piwangsoelĕn ka ratoe?〃 〃Eh! gampang katjida: soemoehoen, kitoe noe matak soesoerakan sabab ngadenge sa-kadang doedoet titir. Geus kaharti, sakadang mĕrak toeloej indit di-iringkeun koe patjalang. Teu lila djol datang ka paseban ngadeuheus ka pantjaniti batoe datar. Reret raden djaksa monjet mandah: 〃Eh sakadang mĕrak! ajeuna maneh di dawa maehan anakna sakadang sero — sakadang keujeup saksina — pang paehna teh katintjak koe sang kidang tătkala loempat tarik,

ari sang kidang pangloempatna tarik ngadenge sora sakadang mĕrak soesoerakan.„ Ngawangsoel sang mĕrak; soemoehoen koering soesoerakan sabab ngadenge sang doedoet titir. Ngawangsoel sang doedoet soemoehoen koering titir, sabab koering nendjo sang koenang[r] mawa.[r] obor noe matak titir.„ Geus kitoe djaksa reret deui ka patjalang: „Ajeuna maneh koedoe leum- „pang deui, saoer sang koenang[r], sarta koedoe iringkeun koe „maneh kĕntjĕng teu meunang lat.„ Sang peutjang patjalang indit deui njaoer sang koenang.[r] Teu katjarita di djalanna, katjarita geus tĕpi bae ka sang koenang[r]. Eh! sang koenang[r]! silaing disaoer koe djoeragan djaksa monjet mandah timbalan ratoe: kaämbat prakara maehan anakna sang sero — sang keu- jeup saksina — ari pangpaehna teh katintjak koe sang kidang tatkala loempat tarik; sang kidang noe matak loempat ngadenge sang mĕrak soesoerakan: sang mĕrak soesoerakan ngadenge sang doedoet titir: sang doedoet titir sabab nendjo sang koenang[r] mawa obor: „Bo tarima koela mawa obor koemaha nja piwaung- soelĕn ka ratoe?„

Ih! gampang eta mah: 'soemoehoen mawa obor da nendjo sa- kadang papatong ngalajang bae di awang[r]. Geus kaharti, sang koenang[r] indit. Teu katjarita di djalanna, katjarita geus tĕpi bae ka pantjaniti ngadeuheus ka raden djaksa monjet mandah. Reret — „Eh! sang koenang[r], maneh di dawa maehan anakna sakadang sero — sakadang keujeup saksina — ari pangpaehna katintjak koe sang kidang tatkala loempat tarik; ari sang kidang loempat tarik sabab ngadenge sakadang mĕrak soesoerakan; sang mĕrak ĕnja soesoerakan ngadenge sang doedoet titir; sang doe- doet ĕnja titir sabab nendjo sang koenang[r] mawa obor. „Soemoe- hoen koering mawa obor sawab nendjo sakadang papatong ngala- jang bae di awang[r], noe matak mawa obor kaoela noen.„ Reret raden djaksa ka patjalang: „saoer deui sakadang papatong, koedoe ka-iringkeun masing kĕntjĕng oelah kandĕg: kasangkoet prakara.„ Indit patjalang kantjad kintjid. Teu katjarita di dja- lanna katjarita geus nĕpi bae.„ Eh! sakadang papatong silaing ajeuna disaoer ka nagara Moehara koe djoeragan djaksa monjet mandah; silaing ka sangkoet prakara maehan anakna' sakadang sero — sakadang keujeup saksina — pangpaehna teh katintjak koe sang kidang tatkala loempat tarik: sang kidang noe matak loempat sawab ngadenge sang mĕrak soesoerakan; sang mĕrak noe matak soesoerakan sawab ngadenge sang doedoet titir; sang

doedoet noe matak titir sabab nendjo sang koenang[r] mawa obor; sang koenang[r] noe matak mawa obor sabab nendjo sakadang papatong ngalajang bae di awang[r]. Bo ĕnja kaoela ngalajang di awang[r], koemaha piwangsoeleun, mas patjalang? — "Gampang eta mah; ĕnja kaoela ngalajang di awang[r] sabab nendjo sakadang keujeup kahilir kagirang mawa[r] tjagak." Geus kaharti, "hajoe oerang indit." Toeloej kanagara. Katjarita geus nĕpi ka pantjaniti batoe datar tjadas ngampar. Toeloej ngadeuheus ka raden djaksa monjet mandah. Reret raden djaksa: "Eh sakadang papatong maneh kasangkoet prakara maehan anakna sakadang sero — sakadang keujeup saksina — pangpaehna teh katintjak koe sang kidang tatkala loempat tarik; sang kidang noe matak loempat tarik sawab ngadenge sang mĕrak soesoerakan, sang mĕrak noe matak soesoerakan sawab ngadenge sang doedoet titir: sang doedoet noe matak titir sabab nendjo sang koenang[r] mawa obor, sang koenang[r] noe matak mawa obor sabab nendjo sang papatong ngalajang bae di awang[r]. Noen soemoehoen ngalajang di awang[r], sabab koering nendjo sakadang keujeup mawa[r] tjagak kahilir kagirang bari njapitan beuteung boedak, gĕtihna di seuseupan." Geus beres noe lima ponggawa sărta geus kapriksa koe raden djaksa monjet mandah. Geus taja manah salĕmpang dina salirana; babari di papaj ka asalna deni. Geus kitoe raden djaksa monjet mandah oendjoekan ka sang praboe ratoe maoeng, jen geus sadija baris saksi lima djĕlma. Isoekan mah soemangga oerang lawoengkeun landrat gĕde di pajoeneun sang praboe, ratoe[r] sami koempoel sarĕng para ponggawa sadaja taja noe kaliwat sahidji atjan. Kotjap isoekna dina powejan landrat dinagara Moehara di pantjaniti. Noe tjalik dina tĕmpat landrat. 1. Sang ratoe boehaja, 2. toemĕnggoeng tjoetjoet 3. rangga loebang, 4. dĕmang kantjra, 5. sakadang koeja hop-djaksa; — sakitanana sakadang sero, saksina sakadang keujeup. Geus beres, priboemi pada geus tjaralik. Soemping semah ti darat 1. sang ratoe maoeng 2. toemĕnggoeng loetoeng, 3. rangga owa 4. mantri soerili, 5. dĕmang heulang, 6. sakadang monjet mandah djaksa, 7. Sakadang peutjang patjalang; — Lima sakitan 1. Sakadang kidang, 2. sakadang mĕrak, 3. sakadang doedoet, 4. sakadang koenang[r], 5. sakadang papatong. Sadaja geus beres tjaralik: ratoe tjalikna dina korsi majoenan medja: djaksa djeung para ponggawa tjaralik majak[r] beres dina samak, sakitan di tĕpas pantjaniti. Kotjap noe mariksa sakitan raden djaksa sakadang koeja pa-pajoen[r] djeung raden djaksa monjet mandah.

Njaoer ka sakadang sero. „Eta sakadang sero maneh oenggah kaloehoer" Tjat sakadang sero oenggah Raden djaksa mariksa: „eh sakadang sero! maneh tjing geura njarita koemaha asalna." Tjedok njĕmbah ki sero: „Noen soemoehoen pariksa goesti awitna djisim abdi gadoeh anak sahidji kakara oemoer tiloe peuting, koe djisim koering di toenda dina gawir sisi tjai, ari djisim koering toeloej leumpang balang sijar. Hĕnteu lila koering balik nejang anak, ari ditejang geus paeh sarta tjatjad, raheut dina beuteungna. Geus kitoe koering bingoeng katjida dek nanja, taja tanja-eun. Geus kitoe koering loewak lijeuk ngadĕpong kana lijang: beh sakadang keujeup dina lijang. Di tjĕloekan koe koering, sĕg bidjil njampeurkeun ka koering. Tjarek koering: Eh sakadang keujeup! Kaoela katitiwasan tadi koela noenda anak di dijeu deukeut ka boemi sampejan; ari datang nejang anak geus paeh sarta raheut beuteungna, soegan koe sampejan kanjahowan noe nganiaja anak kaoela. Adeuh koela mah teu njaho aja boedak sampejan di dinja, soemawona noe nganiaja teu kapanggih; tatapi koela nendjo noe djalan kadinja sarta loempat tarik atjiratjiran sakadang kidang, sĕmoerna nja eta noe nintjak kana eta beuteung boedak, mowal sahada ngan eta noe ngaliwat. Kitoe awitna kaoela noen." — Djaksa mariksa deui ka sakadang keujeup: „Koemaha kanjaho maneh?" „Soemoehoen nja kitoe pisan raos djisim koering nja eta pisan noe nganiaja teh." Timbalan moendoer. „Tjing madjoe sakadang kidang." Sor sang kidang kaloehoer madjoe. Djaksa mariksa: „Eh sakadang kidang, koemaha kadenge eta tjaritaännana sakadang keujeup? — „Noen soemoehoen kakoeping, tatapi ari maehan mah teu pisan, ngan loempat tarik soemoehoen: noe matak koering loempat tarik sawab ngadenge sakadang mĕrak sosowak." Sor deui sakadang mĕrak madjoe. Timbalan: „Koemaha sang mĕrak kadenge koe maneh tjarita sang kidang? — Ngawangsoel sang mĕrak: „noen soemoehoen kakoeping pisan koe djisim koering, sarĕng trima soesoerakan sabab ngadenge sakadang doedoet titir". Sor deui sakadang doedoet. Timbalan; „Tjing koemaha eta sang doedoet kadenge tjarita sang mĕrak? Wangsoel sang doedoet: „Soemoehoen koering titir sabab nendjo sakadang koenangr mawa obor". Sor sang koenangr. Timbalan: „tjing sang koenangr kadenge koe maneh tjaritana sang doedoet? „Noen soemoehoen kakoeping pisan sarĕng trima koering mawa obor sabab nendjo sakadang papatong ngalajang di awangr." Sor papatang timbalan:

„Tjing papatong eta kadenge koe maneh tjaritana sang koenangʳ? Ngawangsoel sang papatong: „Noen soemoehoen kakoeping pisan, sarĕng trima ngalajang diawangʳ sabab nendjo sakadang keujeup kahilir kagirang mawaʳ tjagak sarta bari njapitan beuteung boedak gĕtihna diseuseupan koe sakadang keujeup noe matak ngĕdjat loempat ka awangʳ djisim koering kaoela noen. Geus kitoe djaksa malik mariksa ka sakadang keujeup: Eh sang keujeup tjing maneh masing trang, oelah bohong linjok, ajeuna maneh geura manjaoet. Sĕg. bae sakadang keujeup ngaboedah soengoetna hĕnteu bisa ngawangsoel, paparoengkoetan hĕnteu poejoeh. Gĕr paraponggawa ti darat soerak para asesor ĕnggeus moepakat sadaja jen sakadang keujeup eleh adoena tĕtĕp salahna. Sang ratoe maoeng ngandika eh para asesor eta koemaha pihoekoemaneunana noe kitoe pĕtana moepakatna djeung sadaja. Oendjoekan asesor nomĕr

No. I. hoekoemanana sakadang keujeup kisas moedoe di gantoeng.
No. 2. id. id. id. id. id.
No. 3. (tadjir ganti koe oewang kisas).
No. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 id. id.

Geus di poetoes koe sang ratoe boehaja sarĕng sang ratoe maoeng: poetoesanana hoetang pati taoer pati. Ijeu sabab di hakan djadina sakadang keujeup sa-anakna poetoena djadi parab sakadang sero palawasna.

Tamat tjarita.

VERTALING.

Dit is eene vertelling van de otter, uit den ouden tijd toen al de dieren nog spreken konden. (De otter, die vroeger *kadoeng sangsang* heette, wordt tegenwoordig *sero* genoemd). Er wordt verhaald, dat die otter een jong had pas drie dagen oud. De moeder zette 't neer aan den kant van 't water en ging zelf uit om eten te zoeken. In hare afwezigheid werd dat jong daar gevonden door de krab; deze prikte 't in zijn buik, zoodat 't bloed er uit kwam, en zoog dit op, zoodat de jonge otter stierf. De krab verschool zich daarop in een kuil. 't Duurde niet lang of de moeder kwam terug; zij zag reeds van verre dat haar jong dood was: nader bezien bleek 't dat zijn buik opengereten was. Zij peinsde en begreep er niets van, hoe dat kwam. Rondkijkende viel haar blik op die kuil, en zie! daar zat de krab in. „He, daar zit de krab in die kuil: kom hier, krab! ik heb u iets te vragen." Daarop kwam de krab, zeggende: „He, otter! kom hier zitten; waartoe daar gindsch?" De otter sprak: „Och vriend! ik heb daar een ongeluk gekregen: terwijl ik ging eten zoeken, heb ik mijn kind daar neêrgezet digt bij uwe woning; terugkomende vond ik hem dood en zijn buik opengescheurd. Misschien hebt gij gezien wie mijn kind mishandeld heeft. Wind er geen doekjes om, want ik verlang 't te weten." Daarop antwoordde de krab: „Pardon! ik wist niet eens, dat uw kind daar was; alleen weet ik, dat er zoo even iemand voorbijgegaan is namelijk 't reebokje, en ik zag, dat hij heel hard liep, maar van uw kind dooden of zoo iets heb ik niets gezien, alleen dit dat hij liep zoo hard als hij kon; zoo nu uw kind dood en zijn buik opengescheurd is, is hij mogelijk door 't reebokje getrapt, daar die wond in de buik de sporen draagt van zijne pooten." „Dan wil ik 't op 't reebokje verhalen," zeide de otter: „hoe moet ik dat aanleggen, want ik wil schadevergoeding hebben." „Wel, dat is immers zeer gemakkelijk, zeide de krab; ga maar klagen naar de hoofdstad, geef 't aan bij den Koning Krokodil te Moehara, ik ben uw getuige; als ik er mijn loon voor krijg, wil ik bepaald; wat belooft gij?" „Ik beloof u een zwarten gebatikten gordel;

kom laat ons gaan naar de stad." Daarop vertrokken beide naar de hoofdplaats. Wat er onderweg gebeurde wordt niet verteld; alleen wordt er verhaald dat zij op de *paseban* aankwamen om te verschijnen voor den Koning. Beiden zaten ze met gekruiste beenen en neergebogen hoofd. De Schildpad, de djaksa ter hoofdplaats, ondervroeg hen op snaauwenden toon, terwijl hij gezeten was met een voet op zijn dij en de handen aan zijne heupen geslagen. Beiden beefden, toen hij hen vroeg: "Waar zijt gij van daan, hoe is uw naam? Wat wilt gij, dat gij zoo maar onaangediend bij mij komt?" Ze sidderden van vrees op deze vragen van den Raden Djaksa, en konden geen woord uitbrengen. Eindelijk na lang wachten antwoordde de Otter: "Wanneer ik op de vraag van mijnheer mag antwoorden, mijn naam is Otter, en deze ééne hier is de Krab, beide uit de kampoeng *paroeng halang*. Ik waag 't voor mijnheer te verschijnen, omdat ik eene aangifte te doen heb; ik had namelijk een jong, pas drie dagen oud. Ik zette het neêr aan den kant van 't water en ging uit om eten te zoeken. 't Duurde niet lang of ik kwam terug om naar mijn kind te kijken, en zie! 't was dood. Toen ik 't nader bekeek, was hij mishandeld en zijn buik opengescheurd. Ik was verbijsterd en begreep volstrekt niet, hoe hij zoo even nog gezond en wel was, en nu verminkt en dood. Daarop keek ik rond naar alle kanten, of er iemand was, dien ik er naar vragen kon. Zoo kijkende, viel mijn oog op een kuil, en zie! daar zat de Krab in Op mijn geroep kwam hij uit zijn kuil te voorschijn. Ik vroeg hem of hij soms den moordenaar van mijn kind tegen gekomen was of gezien had, daar 't digt bij zijn huis was. De Krab antwoordde mij daarop: Pardon! ik wist niet eens dat uw kind daar was, en dengene die hem mishandeld heeft ben ik niet tegen gekomen; alleen is hier pas even iemand voorbijgegaan, 't reebokje, en hij liep heel hard gindschen weg op. Zoo nu de jonge otter gedood en zijn buik opengescheurd is, zeide de Krab, is zijn dood waarschijnlijk veroorzaakt door dat 't reebokje hem getrapt heeft, zooals de Krab getuigen kan. Dit is de reden dat ik mij tot mijnheer wend ten einde om recht te smeeken, daar dit de weg daar toe is."

Dit geheele verhaal van de Otter werd door den Djaksa Schildpad opgeschreven, en ter kennis gebracht van den Koning Krokodil. Toen deze 't gelezen en begrepen had, gaf hij onmiddelijk bevel aan den Djaksa om den Koning Tijger uit te

noodigen tot een bezoek. De Raden Djaksa spoedde zich naar de paseban en gelastte een mantri, die over land kon gaan, met name de pad Dikbuik, om den uitnoodigingsbrief naar den Koning te brengen. De pad Dikbuik ging dadelijk op marsch. Van zijn tocht wordt niets verhaald, alleen wordt verhaald dat hij bij den Koning kwam en den brief indiende, die door den Koning aangenomen werd. Hij las hem en begreep er uit, dat hij door Zijne Majesteit de Krokodil tot een bezoek werd uitgenoodigd.

Daarop riep Z. M. de Tijger zijn Djaksa, de Aap Mandah met diens *pandakawan*, 't Dwerghert, die als gerechtsdienaar fungeerde; verder riep hij nog de Toemĕnggoeng Loetoeng (zwarte aap), den Rangga Owa (slingeraap), den Mantri Soerili (grijze aap) en den Dĕmang Valk: deze werden allen meêgenomen op zijn bezoek bij Z M. den Krokodil te Moehara.

Daarop was er vergadering in de *pantjaniti* op eene vloer van rotsblokken, ten einde de aanklacht van de Otter mede te deelen. 't Stuk werd voorgelezen door de Schildpad, djaksa van Moehara, ten overstaan van den djaksa van 't vasteland, de Aap Mandah. Deze begreep 't: „dat is een zeer gewigtige zaak,” zei hij; „'t Reebokje aangeklaagd van moord gepleegd op 't jong van de Otter.” Daarop wendde hij zich tot zijn *pandakawan* het Dwerghert. „Gij Dwerghert! hoor met uwe ooren en luister „goed: gij moet 't Reebokje gaan roepen en hem hierheên be„geleiden; als hij weêrspannig is, bind hem dan maar: gij „moet hem heel spoedig brengen en niet lang uitblijven, en u „nergens ophouden, noch bij dag noch bij nacht, want 't Ree„bokje is in een regtszaak betrokken en door de Otter aange„klaagd wegens 't vermoorden van zijn kind. Dat is de reden „waarom gij 't Reebokje moet hierheen brengen.” 't Dwerghert spoedde zich voort, met groote oogen overal rondkijkende en grommende. Wat er onderweg met hem gebeurde wordt niet verhaald: alleen wordt verteld dat hij bij 't Reebokje aankwam. In 't eerste oogenblik kon hij niet spreken: hij stond met zijn mond vol tanden en staarde hem aan. Dit duurde een heele poos, tot dat 't Reebokje zijne verbazing lucht gaf door te zeggen: „Kijk daar is me een vent, die met open oogen staat te kijken zonder een woord te spreken.” Toen sprak eindelijk 't Dwerghert op grommenden toon: „Hoor eens, Reebokje, gij wordt geroepen door den djaksa, de Aap Mandah en door den Koning, doch niet naar onze stad maar naar Moehara, daar gij door Z. M. den

„Krokodil betrokken zijt in eene rechtszaak. Die zaak is dat „gij zelf aangeklaagd zijt door de Otter, op getuigenis van de „Krab, dat gij 't jong van de Otter gedood hebt door hem te „trappen. Dit is de reden, dat gij heel haastig geroepen wordt: „als gij weerstand biedt, wordt gij geboeid, daar gij toch be„paald te Moehara wordt opgehangen." 't Reebokje verschrikte en peinsde, daar hij zich volstrekt van geen schuld bewust was: doch, naar 't zich liet aanzien, was 't moeilijk te ontkennen, daar er zoo'n getuige in de zaak was. Hij vroeg den patjalang 't Dwerghert om raad: „Hoe moet ik 't toch aanleggen om vrij te komen? Is daar ook een middel op?" „Wel, dat is heel gemakkelijk, antwoordde de patjalang: den moord moet gij bepaald ontkennen, doch dat gij hard geloopen hebt en gindschen kant zijt opgegaan moet gij bekennen, en als reden van uw harde loopen opgeven, dat gij bevreesd waart, omdat gij de Paauw hadt hooren schreeuwen: dit is voldoende, kom! laat ons vertrekken." 't Roebokje begreep 't en vertrok begeleid door den patjalang. Zonder verdere ontmoetingen kwamen zij te Moehara en begaven zich naar de pantjaniti op de vloer van rotsblokken. In neêrgebogen houding trad de beschuldigde op, ging met gekruiste beenen zitten, maakte een *sĕmbah*, en bleef toen in deemoedige houding met neerhangend hoofd zitten, als iemand die zeer beangst was. De raden Djaksa ondervroeg hem: zeg eens, Reebokje, gij wordt in naam des konings in 't verhoor genomen, en moet nu ronduit spreken, zonder ontkennen en zonder leugens of uitvluchten, niets anders dan de waarheid: gij zijt namelijk door de Otter aangeklaagd — haar getuige is de Krab — dat gij haar kind gedood hebt, door 't op den buik te trappen toen gij zoo hard geloopen hebt Hoe is 't daar mêe? Bekent gij dat? want men zal u bepaald daarover ter verantwoording roepen." 't Antwoord was: „Dat ik dat jong gedood zou hebben erken ik volstrekt niet, maar wel beken ik hard geloopen te hebben: de reden van dat harde loopen was vrees, daar ik de paauw hoorde schreeuwen." De raden Djaksa beval daarop de paauw te roepen. „Patjalang, ga weêr op marsch en roep de paauw; hij is betrokken in de zaak van 't dooden van de jonge otter: haast u en houd u nergens op bij dag noch bij nacht; als hij weerbarstig is moet gij hem binden." De patjalang vertrok en riep de paauw: „Hoor eens paauw! gij wordt geroepen door den heer Djaksa, den Aap Mandah: op last des konings moet gij mêe, want er is een gewigtige zaak aanhangig;

gij zijt betrokken in den moord van de jonge Otter; volgens getuigenis van de Krab, is die dood getrapt door 't Reebokje toen dit heel hard liep: 't Reebokje heeft zoo hard geloopen omdat hij u hoorde schreeuwen." De Paauw zeide: "Hoe moet ik dat toch aanleggen, vriend Patjalang, om een antwoord te geven aan den koning?" Wel, dat is gemakkelijk, gij moet zeggen: "ja ik heb geschreeuwd omdat ik de *doedoet*-vogel alarm hoorde slaan." De paauw begreep 't, en vertrok begeleid door de Patjalang. 't Duurde niet lang of zij kwamen aan de paseban en kwamen op naar de pantjaniti.

De Raden Djaksa keek hem aan en vroeg: "Hoor eens Paauw! gij wordt beschuldigd van moord gepleegd op 't jong van de Otter — de Krab is zijn getuige — deze is dood getrapt door 't Reebokje terwijl hij heel hard liep; 't Reebokje heeft zoo hard geloopen omdat hij de Paauw hoorde schreeuwen."

De Paauw antwoordde: "Ja dat is zoo, ik heb geschreeuwd omdat ik de *doedoet* alarm hoorde slaan."

De *doedoet* antwoordde daarop: "Ik heb alarm geslagen, omdat ik de *koenang-koenang* met een fakkel zag loopen."

De Raden Djaksa keek weêr zijn Patjalang aan, zeggende: "Gij moet nog eens gaan om de *koenang-koenang* te roepen, en gij moet hem meebrengen en wel heel spoedig en niet lang uitblijven." 't Dwerghert vertrok weêr om de *koenang-koenang* te roepen. Van 't gebeurde onder weg wordt niets verteld, alleen dit dat hij er kwam. "Hoor eens *koenang-koenang!* gij wordt geroepen door den heer Djaksa, op last des konings, als zijnde betrokken in de zaak van 't dooden van de jonge Otter — met de Krab als getuige; de dood van die Otter is veroorzaakt door dat 't Reebokje hem getrapt heeft, terwijl hij heel hard liep; 't Reebokje heeft zoo hard geloopen omdat hij de Paauw hoorde schreeuwen. De Paauw heeft geschreeuwd omdat hij de *doedoet* alarm hoorde slaan; de *doedoet* heeft alarm geslagen omdat hij u met een fakkel heeft zien loopen." "Dat ik met een fakkel geloopen heb erken ik, wat moet ik dan antwoorden aan den koning?" — "Wel, dat is gemakkelijk, gij moet zeggen: ja ik heb met een fakkel geloopen, omdat ik den glazemaker door de lucht zag vliegen." De *koenang-koenang* begreep 't en vertrok. Er wordt verhaald, dat hij al op de pantjaniti aankwam en verscheen voor den Raden Djaksa. Deze ondervroeg hem: "*Koenang-koenang*, gij zijt aangeklaagd wegens moord gepleegd op 't jong van de Otter, op getuigenis van de Krab: die jonge

Otter is gedood, door dat 't Reebokje hem onder 't loopen vertrapt heeft, 't Reebokje heeft hard geloopen omdat hij de paauw hoorde schreeuwen. De Paauw heeft werkelijk geschreeuwd, omdat hij de *doedoet* alarm hoorde slaan: de *doedoet* heeft alarm geslagen, omdat hij de vuurvlieg (*koenang-koenang*) met een fakkel zag loopen. „

„Dat is zoo, ik heb met een fakkel geloopen, omdat ik den glazemaker door de lucht zag vliegen, dit is de reden, dat ik met een fakkel liep. Wederom sprak de Djaksa tot zijn Patjalang: „Roep den glazemaker, en breng hem hier heel spoedig zonder talmen. „ De Patjalang vertrok in aller ijl. Wat hem onderweg wedervoer wordt niet verhaald, alleen dat hij er kwam. „Hoor eens glazemaker, gij wordt opgeroepen naar Moehara door den Raden Djaksa: gij zijt betrokken in de zaak van 't dooden van 't jong van de Otter, met de Krab als getuige. Dit jong is doodgetrapt door 't Reebokje, terwijl deze heel hard liep. 't Reebokje heeft hard geloopen omdat hij de Paauw hoorde schreeuwen. De Paauw heeft geschreeuwd omdat hij de *doedoet* alarm hoorde slaan; de *doedoet* heeft alarm geslagen omdat hij de vuurvlieg met een fakkel zag loopen: de vuurvlieg heeft met een fakkel geloopen, omdat zij den glazemaker door de lucht zag vliegen. „ „Inderdaad, ik heb door de lucht gevlogen, sprak de glazemaker, wat moet ik antwoorden, patjalang? „Wel dat is gemakkelijk, zeg: ik heb door de lucht gevlogen omdat ik de krab met zijne scharen de rivier op en neer zag gaan. „ Hij begreep 't en verklaarde zich bereid te vertrekken. Daarop gingen ze naar de stad. Men verhaalt dat zij reeds aangekomen waren op de pantjaniti en verschenen voor den Raden Djaksa de Aap Mandah. De Djaksa sprak: „Glazemaker! gij zijt betrokken in de zaak van 't dooden van 't jong van de Otter, waarin de Krab getuige is; dat jong is gedood geworden, door dat 't reebokje hem getrapt heeft, terwijl hij heel hard liep; 't reebokje nu heeft zoo hard geloopen omdat hij de paauw hoorde schreeuwen: de paauw heeft geschreeuwd omdat hij de *doedoet* alarm hoorde slaan: de *doedoet* heeft alarm geslagen omdat hij de vuurvlieg een fakkel zag dragen: de vuurvlieg heeft een fakkel gedragen, omdat hij u, glazemaker! door de lucht zag vliegen. „

„Ja ik heb door de lucht gevlogen, omdat ik de krab met scharen gewapend op en neer zag gaan, en hij kneep een kind in zijn buik en zoog zijn bloed uit. „

De vijf Hoofden, die verzameld waren, werden toen door den Raden Djaksa naar hun gevoelen gevraagd: er bestond bij hen geen twijfel meer, daar 't gemakkelijk was de zaak tot aan haar' oorsprong op te sporen. Daarop gaf de Aap Mandah kennis aan Z. M. den Tijger, dat er vijf menschen waren, om als getuigen in de zaak te dienen; laat ons dus morgen groote landraad houden ten overstaan van Zijne Majesteit, en dat dus de Vorsten en al de Hoofden verzameld worden zonder er een over te slaan.

Nu is te vertellen van de landraadzitting op de Pantjaniti te Moehara. Daar namen zitting 1. Z. M. de Krokodil; 2. de toemĕnggoeng Haai; 3. de rangga Karper; 4. de dĕmang-paling; 5. de Schildpad, als hoofd-djaksa, benevens de Otter als klager en de Krab als getuige. Alle deze, inwoners van 't land, waren reeds in orde gezeten. Daarop kwamen de gasten van den vasten wal: 1. Z. M. de Tijger; 2. de toemĕnggoeng *loetoeng* (zwarte aap); 3. de rangga *owa* (slingeraap); 4. de mantri *soerili* (grijze aap); 5. de dĕmang Valk; 6. de Aap Mandah als djaksa; 7. 't Dwerghert als patjalang, benevens de vijf beschuldigden: 1. 't Reebokje; 2. de Paauw; 3. de *Doedoet*; 4. de Vuurvlieg; 5. de Glazemaker. [1]

Er wordt verhaald, dat de djaksa Schildpad de beschuldigden ondervroeg ten overstaan van den Raden Djaksa, de Aap Mandah. Hij sprak tot de Otter: "Otter kom voor." Toen deze voorgekomen was, sprak de Raden Djaksa: "Otter, vertel gij eens hoe de zaak zich van den beginne af heeft toegedragen." Onder 't maken van een *sĕmbah* begon de Otter aldus te spreken: "Tot antwoord op de vraag van mijnheer moge dienen, dat 't begin van de zaak geweest is, dat ik een jong had pas drie dagen oud. Ik zette dat neêr aan den kant van 't water en ging zelf uit om eten te zoeken. Toen ik niet lang daarna naar mijn kind kwam kijken, was 't dood en verminkt, door dat zijn buik opengereten was. Ik was daar geheel verbijsterd van, en wilde navraag doen, doch vond niemand aan wien ik vragen kon. Daarop naar alle kanten rondkijkende, viel mijn

---

[1] Hier volgen een paar regelen, die de Heer E. niet vertaald heeft. Zij luiden: « Sadaja geus beres tjaralik, ratu tjalikna dina korsi majunan medja, djaksa djeung para ponggawn tjaralik majakr beres dina samak, sakitan di tĕpas pantjaniti. » Er is daar voornamelijk spraak van de zitplaatsen van koning, djaksa, enz., doch wegens het woord *majak*, dat mij onbekend is, kan ik er geen vertaling van geven (Corrector.)

oog op een kuil en ziet daar zat de Krab in. Op mijn geroep kwam hij er uit en naar mij toe. Toen sprak ik tot hem: Hoor eens Krab, ik heb daar een ongeluk gehad, zoo even heb ik mijn kind hier neêrgezet dicht bij uw huis, en toen ik naar hem kwam kijken, was hij dood en zijn buik opengescheurd; misschien weet gij 't, wie hem zoo mishandeld heeft. Neem mij niet kwalijk, zeide de Krab, maar ik wist niet eens dat uw kind hier was, en ik heb niemand ontmoet, die hem kwaad gedaan heeft; maar ik heb iemand gindschen kant zien uitgaan en hij liep zoo hard als hij kon, namelijk 't Reebokje: waarschijnlijk is hij 't die uw kind op zijn buik getrapt heeft, 't kan onmogelijk iemand anders geweest zijn, daar niemand anders dan hij daar voorbij is gekomen. Aldus is 't begin van de zaak geweest, heer regter.„

Daarop ondervroeg de djaksa de Krab: „Wat is u van de zaak bekend?„

„Wat mij betreft, 't is juist zoo als de Otter gezegd heeft; volgens mijn gevoelen is 't het Reebokje, dat de mishandeling gepleegd heeft.„ Daarop kreeg de Krab bevel om terug te treden en werd 't Reebokje opgeroepen. De djaksa ondervroeg hem: „Zeg eens Reebokje, hoe is 't, hebt gij dat verhaal van de Krab gehoord? „Ja wel, sprak 't Reebokje, ik heb 't gehoord, doch ik beken volstrekt niet, dat ik aan den moord schuld heb, alleen is 't waar dat ik hard geloopen heb; de reden daarvan is, dat ik de Paauw hoorde schreeuwen.„ Daarop moest de Paauw voorkomen. „Hoe is 't, Paauw, hebt gij de woorden van 't Reebokje gehoord.„ „Ja wel,„ antwoordde de Paauw, „ik heb ze gehoord en ik erken, dat ik geschreeuwd heb, omdat ik de *Doedoet*-vogel alarm hoorde slaan.„ Toen kwam de *Doedoet* voor, en werd ondervraagd: „Zeg, Doedoet, hebt gij dat gezegde van de Paauw gehoord.„ „Ja wel, ik heb alarm geslagen omdat ik de Vuurvlieg met een fakkel zag loopen.„ Daarop trad de Vuurvlieg op. „Vuurvlieg! hebt gij dat verhaal van de Doedoet gehoord?„ „Ja wel, mijnheer, ik heb 't gehoord, en ik erken met een fakkel geloopen te hebben, omdat ik den Glazenmaker door de lucht heb zien vliegen.„ Toen kwam de Glazenmaker voor. „Hebt gij gehoord, wat de Vuurvlieg daar vertelde?„ „Ja wel, mijnheer, ik heb 't gehoord, en ik beken door de lucht gevlogen te hebben, omdat ik de Krab in 't water op en neêr zag gaan met scharen gewapend, en hij prikte een kind in den buik en zoog zijn bloed op: dat is de reden, waarom

ik plotseling wegvloog in de lucht.″ Daarop ondervroeg de Djaksa andermaal de Krab: ″Krab, spreek nu eens de ronde waarheid zonder leugens of uitvluchten. Geef spoedig antwoord.″ De Krab schuimbekte en kon geen woord uitbrengen, doch kromp van vrees ineen. Al de Hoofden van 't vaste land juichten; al de assessoren waren 't eens, dat de Krab zijn proces verloren had en dat zijne schuld uitgemaakt was. Z. M. de Tijger sprak: ″Assessoren, wat moet de straf zijn van hem, over wiens schuld allen 't zoo eens zijn?″ De eerste Assessor adviseerde: ″de Krab moet door ophanging ter dood gebragt worden.″ Zoo was ook 't advies van de overige negen assessoren. Alleen de derde voegde er bij, dat de straf kon vervangen worden door betaling van 't bloedgeld. Z. M. de Krokodil en Z. M. de Tijger sloegen daarop 't vonnis, dat de Krab schuldig was aan moord en met den dood moest gestraft worden. Tengevolge daarvan werd hij opgegeten, en dit is de reden waarom ten eeuwige dage de Krab met zijne kinderen en verdere nakomelingen tot voedsel dient voor de Otter. [1]

[1] In den Soendaneschen text heeft men overal de Jav. woeloe, taroeng, k pasangan en b moeten bezigen, omdat er geen typen waren voor de daarmede overeenkomende Soendanesche karakters. Om dezelfde reden staat ook de tjĕtjak in de pĕpĕt in plaats van daarnaast, zoo als in de copij van den heer Engelmann. Enkele onregelmatigheden in de transscriptie, zooals dat hij nu eens sarta en tatkala, dan weer sărta en tătkala schrijft, heb ik gemeend niet te mogen veranderen. CORRECTOR.